

Több mint szomszéd

Mozaikok a horvát népi kultúrából

A tárlat címadása arra utal, hogy közös történelmünkben nyolc évszázados volt az államszövetség, azonosak voltak nagy földbirtokos családjaink is. Később összekötött bennünket a munkaerő-vándorlás, a több hullámban, több felől érkező és több irányú betelepülés vagy a búcsújáróhelyek kölcsönös látogatása. Déli szomszédunk már régóta a magyar családok egyik legkedveltebb turisztikai úti célja. A budapesti Néprajzi Múzeum 2014. március 23-ig nyitva tartó tárlata Horvátország idei Európai Unió csatlakozását köszönti. A kiállított anyagot az 1872-1920 között létrejött, több ezer tárgyból álló saját gyűjteményükből válogatták. Nagy részük most kerül először a nyilvánosság elé.

A Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának első igazgatója – *Xántus János* – 1894-ben Fiume (Rijeka) környékén gyűjtötte azokat a halászati eszközöket, amelyek a kiállítás első nagyobb egységét képezik. Időtől és használattól sötét patinájú szigonyok, hálók, varsák, vízmerő lapátok mellett az éjszakai fogások nélkülözhetetlen világító kellékei voltak a vasrostélyokban égetett lucfenyő hasábok. A juhászat fából faragott tárgycsoportjában alacsony kezekasztal és kisszék, tál, kanál és fedeles túrótartó mellett vasból öntött sajtőző üst, vezérkos-kolomp, s elnevezéséhez illően, saját négy lábán álló cserép lábos is látható. A vesszőből font kosarak sorában fedeles haltartó, akasztós gyümölcsszedő, válltartós puttony és piaci szállító, füles változat egyaránt akad. A fényképeken telt hálót bevonó halászokat, teraszos művelésű kerteket, zöldséget, gyümölcsöt kínáló vásári kofákat és hegyoldali sziklabarlangba vajt hodály előtt terelő birkapásztorokat örökítettek meg. És akkor még nem szóltunk a balkáni kovácsműhelyek míves fegyvereiről: törökös jatagánokról, filigrán ezüst pisztolyokról és gyöngyház lapocskákkal kirakott puskákról. A mulatságok elmaradhatatlan kísérői voltak a kétféle, sajátos képzésű énekhangot kísérő rusztikus hangszerek: a kezdetleges oboa-típusú *sopile*, a kettős hangüregű *furulya* (*dvójnica*), az egyhúros *guszla*, a körte formájú, három húros *lirijica* és a négy-öt húros *tambura*. A „császári és királyi udvari szállító” *Berger* Salamon – a zágrábi Néprajzi Múzeum későbbi alapítója és igazgatója – a Száva mentén főleg posavina népi textíliákat gyűjtött. Ezek nyomán készített női ruhákat, táskákat és csipke legyezőket, takarókat, terítőket, függönyöket polgári használatra, amelyekkel 1900-1914 között minden fontos nemzetközi bemutatón részt vett. Külföldi érdeklőségei révén a kedvelt fürdőhelyeken, s nem csak európai, hanem amerikai nagyvárosokban is terjesztették ezeket a kézműves termékeket. Így jutott el kiállítása 1910 tavaszán Budapestre, az Iparművészeti Múzeumba is, amelynek odaajándékozta a tárlat teljes anyagát. A gyűjtemény – amelyből most bőséges ízelítőt láthatunk – 1920-ban került át a Néprajzi Múzeumba.

A XIX. század második felében a Fiume, illetve Abbázia (Opatija) felé kiépült vasútvonalak miatt

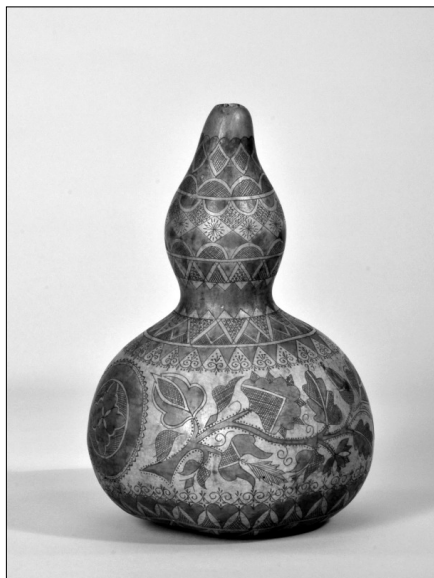
Csontnyelű jatagán filigrán ezüst tokkal

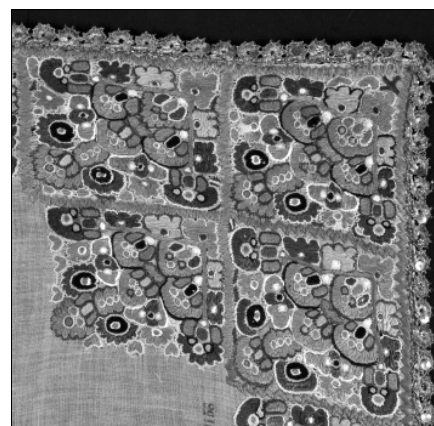
Vesszőből font kosár gyümölcsszedéshez

Halász szigony kovácsoltvasból

Italtároló kobaktök karcolt és festett díszítéssel
Többszörösen körbetekerhető férfi deréköv
Hímzett női fejkendő részlete

„az osztrák Riviéra” a közös Monarchia egyik legfelkapottabb üdülő övezetévé vált. Az uralkodó család tagjaitól az főnemesség és a nagypolgárság körein át a művészvilág képviselőiig sokan megfordultak arra. Az ott élő *Rubino-Zichy* bárónőnek híres dalmát népi ékszergyűjteménye volt, amelyet szívesen mutogatott is az érdeklődőknek. A vitrinekben filigrán technikával megmunkált ezüst nyakláncok, függők, fülbevalók, gyűrűk, hajtűk, övcsatok, gombok sorakoznak, olykor korall, féldrágakő vagy gyöngy és gyöngyház berakással. Ritkaság a láncon viselt, nyeléből kinyitható pengéjű női bicska (britva), amely kezdetben kenyérszelésre szolgált, később viszont asszonyi státusszimbólummá vált. *Prielle* Kornélia színésznő és népes baráti társasága 1904-ben egy abbáziai park oszlopos, vaskorlátos pavilonja előtt pózol az ismeretlen fotográfusnak. A korabeli idegenforgalmi óriásplakátokon csinos hölgyek nyaktól térdig zárt fürdőruhákban csábítanak, ilyen szövegek mellett: „Abbazia – Lovrana / Nyári saison május 1 – szeptember 30 / Május-júniusban igen olcsó árak” vagy „Therapia Cirkvenica Fiume / Tengeri fürdő az Adria partján / Klimatikus téli üdülőhely / vízgyógy intézettel / egész éven át nyitva”... A *Zsolnay* család gyűjteményébe már az 1870-es évektől bekerültek Pécs környéki sokác és bosnyák néprajzi tárgyak. Mint a közszemlére tett példányok is bizonyítják, a XX. század első felében a magyar polgári otthonokban egyre gyakoribbak a baranyai,

somogyi horvát textíliákból készült díszpárnák, falvédők és terítők. *Csók* István korabeli, népies témájú festményein paraszti környezetben ábrázolta az eredeti népviseletet: pl. Sokác lány a Dunánál (1905) cserépkorsóval, háttérben halászbárkával vagy Rózsaszín malom (1906) füstölő kéményű gőzhajóval, a parton mosó nőekkel...

A tárlókat böngészve kiderül, hogy a Baja környéki bunyevác lányok, asszonyok húsvétkor még a XX. század elején is kormozott viasszal cifrázott almát, körtét vagy narancsot adtak a legényeknek a későbbi hímes tojás helyett. A balkáni eredetű, mázatlan cserépből készült és felső fogantyúval ellátott sütőharangot, a hozzá tartozó kerek réz tepsivel legtovább a Bajával szomszédos Szeremlén használták, nemcsak ételek, hanem rétestészták készítésére is. A Dráva menti sokác temetőekben és a Pécs és Siklós közötti bosnyák falvakban még manapság is látni sírkeresztekre szögezett házivászon kendőket (otarak), amelyeket a halott korának és nemének megfelelő technikával szőttek és színezték, a Jordán folyón való átkelése utáni törülközés céljára. A tárlaton halotti lepedőket és szemfedőket is találunk, gazdag hímzett s csipkés végekkel. Amit pedig nem sikerült a raktárak és pincék polcain rejtőző sokezeres készletből a termekben bemutatni, azt folyamatos diavetítésen láthatjuk, miközben zenei aláfestésként szünet nélkül szól az énekes vagy hangszeres muzsika.

Látogasson el megújult honlapunkra: <http://nemzetisegek.hu>